



ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 15.12.2005  
COM(2005) 650 τελικό

2005/0261 (COD)

Πρόταση

**ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ**

**για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I)**

(υποβληθείσα από την Επιτροπή)

## ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

### 1. ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

#### 1.1. Ιστορικό πλαίσιο και στόχος της πρότασης

Η σύμβαση των Βρυξελλών το 1968 σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις περιλαμβάνει εναλλακτικές δυνατότητες που επιτρέπουν στον ενάγοντα να επιλέξει μεταξύ διαφόρων δικαστηρίων, γεγονός που ενέχει τον κίνδυνο να επιλέξει ο διάδικος τα δικαστήρια ενός κράτους μέλους αντί ενός άλλου για τον απλούστατο λόγο ότι το εφαρμοστέο δίκαιο στο κράτος αυτό θα είναι ευνοϊκότερο γι' αυτόν. Για να μειωθεί ο συγκεκριμένος κίνδυνος, τα κράτη μέλη υπέγραψαν, το 1980, στην ίδια νομική βάση, τη Σύμβαση της Ρώμης σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές.

Η συνθήκη του Άμστερνταμ έδωσε νέα ώθηση στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο κοινοτικής προέλευσης. Επίσης η Κοινότητα θέσπισε κυρίως στη συγκεκριμένη νομική βάση τον κανονισμό «Βρυξέλλες Ι»<sup>1</sup>, ο οποίος αντικατέστησε τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968 στις σχέσεις μεταξύ κρατών μελών. Στις 22 Ιουλίου 2003, η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση κανονισμού σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («Ρώμη ΙΙ»)<sup>2</sup> Στο εξής η σύμβαση της Ρώμης είναι η μόνη πράξη ιδιωτικού διεθνούς δικαίου σε κοινοτικό επίπεδο που έχει ακόμα τη μορφή διεθνούς σύμβασης. Τα μειονεκτήματα που προκύπτουν από το συγκεκριμένο γεγονός είναι ακόμη πιο αδικαιολόγητα αν ληφθεί υπόψη ότι τα μέσα «Βρυξέλλες Ι», «Ρώμη ΙΙ» και η σύμβαση της Ρώμης του 1980 αποτελούν ένα αναπόσπαστο σύνολο, το οποίο αφορά τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον τομέα των συμβατικών ή εξωσυμβατικών ενοχών, αστικού ή εμπορικού χαρακτήρα, σε κοινοτικό επίπεδο.

#### 1.2. Αιτιολόγηση της πρότασης

Η σημασία της συμβατότητας των κανόνων σύγκρουσης νόμων για την υλοποίηση του στόχου της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων αναγνωρίστηκε στο πρόγραμμα δράσης της Βιέννης<sup>3</sup>. Το πρόγραμμα αμοιβαίας αναγνώρισης<sup>4</sup> του 2000 ανακηρύσσει τα μέτρα σχετικά με την εναρμόνιση των κανόνων σύγκρουσης νόμων σε συνοδευτικά μέτρα, που διευκολύνουν την εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης. Πιο πρόσφατα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο<sup>5</sup> υπενθύμισε στο Πρόγραμμα της Χάγης ότι οι εργασίες στον τομέα των κανόνων σύγκρουσης νόμων στον τομέα των συμβατικών ενοχών («Ρώμη Ι») θα πρέπει «να συνεχιστούν με αποφασιστικότητα». Το σχέδιο δράσης του Συμβουλίου και της Επιτροπής για την εφαρμογή αυτού του προγράμματος προβλέπει την θέσπιση πρότασης «Ρώμη Ι» για το 2005<sup>6</sup>.

---

<sup>1</sup> Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 44/2001 του Συμβουλίου της 22.12.2000, ΕΕ L 12 της 16.1.2001, σ. 1.

<sup>2</sup> COM (2003) 427 τελικό.

<sup>3</sup> ΕΕ C 19 της 23.1.1999, σ. 1, σημείο 40 γ).

<sup>4</sup> ΕΕ C 12 της 15.1.2001, σ. 8.

<sup>5</sup> Πρόγραμμα της Χάγης, Συμπεράσματα της Προεδρίας της 5.11.2004, σημείο 3.4.2.

<sup>6</sup> Σημείο 4.3.γ).

## 2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΜΕΡΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ - ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ

Η παρούσα πρόταση αποτελεί προϊόν ευρείας διαβούλευσης μεταξύ των κρατών μελών, άλλων οργάνων και της κοινωνίας των πολιτών, κυρίως στο πλαίσιο της Πράσινης Βίβλου της 14ης Ιανουαρίου 2003<sup>7</sup>, την οποία ακολούθησε δημόσια ακρόαση στις Βρυξέλλες στις 7 Ιανουαρίου 2004. Οι περίπου 80 απαντήσεις στην Πράσινη Βίβλο<sup>8</sup>, οι οποίες προήλθαν ταυτόχρονα από κυβερνήσεις, πανεπιστήμια, νομικά επαγγέλματα και διάφορους οικονομικούς φορείς, επιβεβαίωσαν ότι η σύμβαση της Ρώμης είναι όχι μόνο γνωστή νομική πράξη αλλά εξίσου πράξη η οποία τυγχάνει της εκτίμησης των ενδιαφερομένων κύκλων οι οποίοι στη μεγάλη πλειοψηφία τους τάχθηκαν υπέρ της μετατροπής της σε κοινοτικό κανονισμό, επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα την ανάγκη εκσυγχρονισμού ορισμένων από τους κανόνες της. Εξάλλου, η Επιτροπή είχε ήδη οργανώσει, στις 4 και 5 Νοεμβρίου 1999, δημόσια ακρόαση με τον τίτλο «Ηλεκτρονικό εμπόριο: διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο», επ' ευκαιρία της οποίας έλαβε περίπου 75 γραπτές παρεμβάσεις.

Στις γνωμοδοτήσεις τους με ημερομηνία αντίστοιχα την 29<sup>η</sup> Ιανουαρίου<sup>9</sup> και την 12<sup>η</sup> Φεβρουαρίου 2004<sup>10</sup>, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τάχθηκαν υπέρ της μετατροπής της σύμβασης σε κοινοτικό κανονισμό και υπέρ του εκσυγχρονισμού της.

Στις 17 Φεβρουαρίου 2005, συγκεντρώθηκαν εμπειρογνώμονες των κρατών μελών για να εξετάσουν ένα προσχέδιο του κανονισμού «Ρώμη Ι» το οποίο προετοιμάστηκε από τις υπηρεσίες της Επιτροπής.

Λαμβάνοντας υπόψη τον περιορισμένο αντίκτυπο της παρούσας πρότασης για το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και τους ενδιαφερομένους κύκλους, η Επιτροπή αποφάσισε να μην προβεί σε τυπική ανάλυση αντικτύπου. Πράγματι, η πρόταση δεν επιδιώκει να δημιουργήσει ένα νέο σύνολο νομικών κανόνων αλλά να μετατρέψει μία ισχύουσα σύμβαση σε κοινοτική πράξη. Εξάλλου, οι τροποποιήσεις που επήλθαν επιτρέπουν τον εκσυγχρονισμό ορισμένων διατάξεων της σύμβασης της Ρώμης καθώς και τη βελτίωσή τους από άποψη σαφήνειας και ακρίβειας του κειμένου, ενισχύοντας τοιούτοτρόπως την ασφάλεια δικαίου, χωρίς ωστόσο να εισάγονται νέα στοιχεία που θα μπορούσαν από τον χαρακτήρα τους να τροποποιήσουν ουσιαστικά το ισχύον νομικό σύστημα. Για όλες τις εισαχθείσες τροποποιήσεις, ο προσανατολισμός που επελέγη λαμβάνει υπόψη τα αποτελέσματα των πολυάριθμων διαβουλεύσεων που διοργανώθηκαν από την Επιτροπή στο συγκεκριμένο φάκελο, τα οποία τίθενται στη διάθεση του κοινού. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τον χαρακτήρα και τον αντίκτυπο των τροποποιήσεων ανατρέξτε στα ειδικά σχόλια κάθε άρθρου (σημείο 4.2, κατωτέρω).

<sup>7</sup> COM (2002) 654 τελικό.

<sup>8</sup> Διατίθενται στην ακόλουθη διεύθυνση :

[http://europa.eu.int/comm/justice\\_home/news/consulting\\_public/rome\\_i/news\\_summary\\_rome1\\_en.htm](http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/consulting_public/rome_i/news_summary_rome1_en.htm)

<sup>9</sup> Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την Πράσινη Βίβλο σχετικά με την μετατροπή σε κοινοτική πράξη και τον εκσυγχρονισμό της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. INT/176 της 29.01.2004

<sup>10</sup> Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τις προοπτικές προσέγγισης του αστικού δικονομικού δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (COM(2002) 654 - COM(2002) 746 – C5-0201/2003 – 2003/2087(INI)), A5-0041/2004.

### 3. ΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

#### 3.1. Νομική βάση

Οι κανόνες σύγκρουσης υπάγονται, από την έναρξη ισχύος της συνθήκης του Άμστερνταμ, στο άρθρο 61, στοιχείο γ) της συνθήκης ΕΚ. Κατ'εφαρμογή του άρθρου 67 της συνθήκης ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε από τη συνθήκη της Νίκαιας, ο κανονισμός θα θεσπισθεί σύμφωνα με τη διαδικασία συναπόφασης που ορίζεται στο άρθρο 251 της συνθήκης ΕΚ. Το άρθρο 65, στοιχείο β) προσδιορίζει ότι *«τα μέτρα στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις..., που είναι αναγκαία για την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, περιλαμβάνουν:... την προώθηση της συμβατότητας των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη όσον αφορά τη σύγκρουση νόμων...»*. Ο κοινοτικός νομοθέτης ορίζει κατά συνέπεια ένα περιθώριο αξιολόγησης για να καθορισθεί το κατά πόσο ένα μέτρο είναι απαραίτητο για την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Η εναρμόνιση των κανόνων σύγκρουσης νόμων στον τομέα των συμβατικών ενοχών είναι απαραίτητη για την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

Ο τίτλος IV της συνθήκης ΕΚ, στον οποίο υπάγεται το ζήτημα που καλύπτεται από την παρούσα πρόταση, δεν εφαρμόζεται στη Δανία δυνάμει το πρωτοκόλλου που την αφορά. Δεν εφαρμόζεται εξίσου στην Ιρλανδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο, εκτός εάν αυτές οι χώρες ασκήσουν το δικαίωμά τους να συμμετάσχουν σε αυτήν την πρωτοβουλία υπό τις προϋποθέσεις που ορίζονται από το πρωτόκολλο που προσαρτάται στη Συνθήκη.

#### 3.2. Αρχές επικουρικότητας και αναλογικότητας

Ο στόχος της πρότασης, δηλαδή η θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές για να εξασφαλισθεί καλύτερη προβλεψιμότητα των δικαστικών αποφάσεων στο συγκεκριμένο τομέα δεν μπορεί να επιτευχθεί επαρκώς από τα κράτη μέλη και δύναται συνεπώς, λόγω των αποτελεσμάτων της δράσης, να επιτευχθεί καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο. Κατά συνέπεια, η Κοινότητα μπορεί να λάβει μέτρα, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας που αναφέρεται στο άρθρο 5 της Συνθήκης. Εξάλλου, ενισχύοντας την ασφάλεια δικαίου χωρίς ωστόσο να αξιώνει εναρμόνιση του ουσιαστικού δικαίου των συμβάσεων, η τεχνική της εναρμόνισης των κανόνων σύγκρουσης νόμων σέβεται πλήρως την αρχή της αναλογικότητας που αναφέρεται στο συγκεκριμένο άρθρο.

Το πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας ορίζει, στο σημείο 6, ότι *«εφόσον δεν μεταβάλλονται οι άλλες παράμετροι, οι οδηγίες θα πρέπει να προτιμώνται από τους κανονισμούς»*. Για την παρούσα πρόταση, ο κανονισμός αποδεικνύεται παρά ταύτα το πλέον ενδεδειγμένο νομικό μέσο επειδή οι διατάξεις του υπαγορεύουν σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο ομοιόμορφους, λεπτομερείς, ακριβείς και άνευ όρων κανόνες, οι οποίοι δεν απαιτούν κανένα μέτρο μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο. Εάν τα κράτη μέλη διέθεταν αντιθέτως περιθώριο χειρισμών για τη μεταφορά τους, θα υπεισέρχεται εκ νέου ένας παράγοντας αβεβαιότητας δικαίου, την οποία ακριβώς η πρόταση επιδιώκει να εξαλείψει.

#### 4. ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

##### 4.1. Προσαρμογές που συνδέονται με το χαρακτήρα της πράξης

Πέρα από τις τροποποιήσεις ουσίας (σημείο 4.2), οι σαφείς διαφορές ως προς νομικό χαρακτήρα μεταξύ της σύμβασης της Ρώμης (στο εξής «η Σύμβαση») και του κανονισμού δικαιολογούν ορισμένες προσαρμογές: εκτός από εκείνες που είναι αμιγώς τυπικές, πρόκειται για παράδειγμα για τη δυνατότητα των συμβαλλομένων κρατών να διατυπώνουν επιφυλάξεις (άρθρο 22), να θεσπίζουν νέους κανόνες σύγκρουσης μετά από διαδικασία ανακοίνωσης (άρθρο 23) ή για την περιορισμένη χρονική διάρκεια της σύμβασης (άρθρο 30). Επιπλέον, τα δύο πρωτόκολλα που προσαρτώνται στην Σύμβαση σχετικά με την ερμηνεία της από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν έχουν λόγο ύπαρξης.

##### 4.2. Προσαρμογές που στοχεύουν να εκσυγχρονίσουν τους κανόνες της σύμβασης της Ρώμης

Έχοντας υπόψη την ομοιότητα μεταξύ της Σύμβασης και του προτεινόμενου κανονισμού, η εξέταση των διατάξεων περιορίζεται στις τροποποιήσεις ουσίας που επέρχονται στη Σύμβαση.

###### *Άρθρο 1 – Καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής*

Οι προτεινόμενες τροποποιήσεις επιδιώκουν να ευθυγραμμίσουν το πεδίο εφαρμογής της μελλοντικής νομικής πράξης «Ρώμη Ι» σε αυτό του κανονισμού «Βρυξέλλες Ι» και να ληφθούν υπόψη οι εργασίες του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με το σχέδιο «Ρώμη ΙΙ». Το σημείο ε) επιβεβαιώνει τον αποκλεισμό των συμφωνιών διαιτησίας και επιλογής δικαστηρίου, δεδομένου ότι η πλειοψηφία των απαντήσεων στην Πράσινη Βίβλο έκρινε ότι οι συμφωνίες διαιτησίας αποτελούν ήδη το αντικείμενο ικανοποιητικής ρύθμισης σε διεθνές επίπεδο ενώ το ζήτημα του εφαρμοστέου δικαίου στην ρήτρα δικαιοδοσίας θα πρέπει σε εύθετο χρόνο να καθορισθεί από τον κανονισμό «Βρυξέλλες Ι». Το σημείο στ) συγκεντρώνει σε ένα μόνο κανόνα τα σημεία ε) καθώς και τα στοιχεία που αφορούν το δίκαιο των εταιριών του σημείου στ) της Σύμβασης. Η πρώτη φράση του σημείου στ) της Σύμβασης εξαλείφθηκε λόγω της εισαγωγής ενός ειδικού κανόνα όσον αφορά την αντιπροσώπευση (άρθρο 7). Το σημείο θ) προτείνει ένα χαρακτηρισμό των υποχρεώσεων που απορρέουν από προσυμβατική σχέση, ο οποίος, σύμφωνα με τις παρεμβάσεις στην Πράσινη Βίβλο, επιβεβαιώνει την ανάλυση της πλειοψηφίας των νομικών συστημάτων στην Ένωση καθώς και την περιοριστική έννοια της σύμβασης που υιοθετήθηκε από το δικαστήριο στο πλαίσιο της νομολογίας του σχετικά με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του κανονισμού «Βρυξέλλες Ι»: για τις ανάγκες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, οι προσυμβατικές υποχρεώσεις χαρακτηρίζονται ως αδικοπρακτικές και διέπονται από το μελλοντική πράξη «Ρώμη ΙΙ».

###### *Άρθρο 2 – Εφαρμογή του δικαίου τρίτης χώρας*

Προκύπτει από τις συζητήσεις σχετικά με το σχέδιο «Ρώμη ΙΙ» ότι ο τίτλος του άρθρου 2 της Σύμβασης σε ορισμένες γλωσσικές αποδόσεις, οι οποίες ομιλούν για «οικουμενικό χαρακτήρα», αποτελεί πηγή σύγχυσης : φάνηκε χρήσιμο να τροποποιηθεί για λόγους ευκρίνειας.

### *Άρθρο 3 – Ελεύθερη επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου*

Οι τροποποιήσεις που προτείνονται στην παράγραφο 1, φράσεις 2 και 3, καλούν το δικαστή να αναζητήσει τη σιωπηρή πραγματική βούληση αντί βούλησης αμιγώς υποθετικής: προτείνουν να λαμβάνεται υπόψη η συμπεριφορά των συμβαλλομένων μερών και επιδιώκουν να διευκρινίσουν το ρόλο που διαδραματίζει η επιλογή δικαστηρίου έτσι ώστε να ενισχυθεί η νομική προβλεψιμότητα.

Προκειμένου να ενισχυθεί περαιτέρω η αυτονομία της βούλησης, βασική αρχή της Σύμβασης, η παράγραφος 2 εξουσιοδοτεί τα μέρη να επιλέξουν, ως εφαρμοστέο δίκαιο, ένα μη κρατικό δίκαιο. Η επιλεγείσα διατύπωση στοχεύει να επιτρέψει κυρίως την επιλογή των αρχών UNIDROIT, των *Principles of European Contract Law* ή ενός ενδεχόμενου μελλοντικού επιλεγόμενου κοινοτικού μέσου, απαγορεύοντας ταυτόχρονα την επιλογή της *lex mercatoria*, η οποία στερείται ακρίβειας, ή ιδιωτικών κωδικοποιήσεων που δεν θα αναγνωρίζονται επαρκώς από την διεθνή κοινότητα. Όπως και το άρθρο 7, παράγραφος 2, της Σύμβασης της Βιέννης για τη διεθνή πώληση εμπορευμάτων, το κείμενο προσδιορίζει αυτό που πρέπει να γίνει όταν ορισμένα ζητήματα του δικαίου των συμβάσεων δεν ρυθμίζεται ρητά από το μη κρατικό δίκαιο που επελέγη.

Η παράγραφος 4 αφορά την περίπτωση της «καταστρατήγησης του νόμου», στην οποία εφαρμόζονται όχι μόνο οι διεθνείς διατάξεις αναγκαστικού δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 8 αλλά εξίσου οι κανόνες αναγκαστικού δικαίου κατά την έννοια του εθνικού δικαίου. Η παράγραφος 5 επιδιώκει να αποτρέψει την καταστρατήγηση του κοινοτικού δικαίου.

### *Άρθρο 4 – Εφαρμοστέο δίκαιο ελλείπει επιλογής*

Ο κανόνας της Σύμβασης, δηλαδή η εφαρμογή του δικαίου της συνήθους διαμονής του συμβαλλομένου που εκπληρώνει τη χαρακτηριστική παροχή, διατηρείται αλλά οι προτεινόμενες τροποποιήσεις στοχεύουν να ενισχύσουν την ασφάλεια δικαίου με την μετατροπή απλών τεκμηρίων σε κανόνες και με την κατάργηση της ρήτρας απαλλαγής. Πράγματι, δεδομένου ότι ο ακρογωνιαίος λίθος του νομικού μέσου είναι η ελευθερία επιλογής, φαίνεται ενδεδειγμένο οι εφαρμοστέοι κανόνες ελλείπει επιλογής να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο ακριβείς και προβλέψιμοι έτσι ώστε τα μέρη να μπορούν να αποφασίζουν για το κατά πόσο επιθυμούν ή όχι να ασκήσουν τη συγκεκριμένη ελευθερία.

Όσον αφορά τις λύσεις που επελέγησαν για τις διάφορες κατηγορίες συμβάσεων, μόνο εκείνες που προτείνονται στα σημεία ζ) και η) αποτέλεσαν το αντικείμενο συζητήσεων, δεδομένης της αποκλίνουσας νομολογίας στα κράτη μέλη όσον αφορά το χαρακτηρισμό της χαρακτηριστικής παροχής. Οι λύσεις που επελέγησαν εξηγούνται από το γεγονός ότι το ουσιαστικό κοινοτικό δίκαιο στοχεύει να προστατεύσει τον δικαιολόγο σύμβασης δικαιοχρησίας και τον διανομέα ως ασθενέστερα συμβαλλόμενα μέρη.

Στην παράγραφο 2, το κριτήριο της «χαρακτηριστικής παροχής» συνεχίζει να εφαρμόζεται για τις συμβάσεις για τις οποίες η παράγραφος 1 δεν θεσπίζει ειδικό κανόνα, για παράδειγμα για τις πολύπλοκες συμβάσεις που δεν ανταποκρίνονται σε απλό χαρακτηρισμό ή για τις συμβάσεις τις οποίες τα μέρη εκτελούν αμοιβαίες παροχές που μπορούν στο σύνολό τους να θεωρηθούν ως χαρακτηριστικές.

### *Άρθρο 5 – Συμβάσεις καταναλωτών*

Η παράγραφος 1 προτείνει ένα νέο κανόνα σύγκρουσης, απλό και προβλέψιμο, ο οποίος συνίσταται στην αποκλειστική εφαρμογή του δικαίου της συνήθους διαμονής του καταναλωτή, χωρίς να τροποποιεί κατ'ουσία το περιθώριο ελιγμού του επαγγελματία κατά το σχεδιασμό των συμβάσεών του. Πράγματι, η λύση της Σύμβασης αποτέλεσε το αντικείμενο πολυάριθμων κριτικών στο πλαίσιο της Πράσινης Βίβλου λόγω του ότι συχνά οδηγεί στη λεγόμενη «διάσπαση» - δηλαδή στην ταυτόχρονη εφαρμογή του δικαίου του επαγγελματία και των διατάξεων αναγκαστικού δικαίου του δικαίου του καταναλωτή. Σε περίπτωση διαφοράς, αυτή η πολύπλοκη λύση συνεπάγεται συμπληρωματικά διαδικαστικά έξοδα, τα οποία είναι ακόμη πιο αδικαιολόγητα αν ληφθεί υπόψη το συχνά χαμηλό ποσό της διαφοράς. Μεταξύ των ενδεχόμενων λύσεων για να αποφευχθεί η διάσπαση της σύμβασης, εκ των δύο λύσεων, δηλαδή της εφαρμογής στο σύνολό της του δικαίου του επαγγελματία ή του αντίστοιχου του καταναλωτή, μόνο οι τελευταία είναι συμβατή με το υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή που αξιώνεται από τη Συνθήκη. Αυτή η λύση φαίνεται εξίσου δίκαιη λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική πραγματικότητα: ενώ ο καταναλωτής πραγματοποιεί διασυνοριακές αγορές μόνο ευκαιριακά, η πλειοψηφία των επαγγελματιών που ασκούν διασυνοριακό εμπόριο μπορούν να κατανείμουν τα έξοδα που συνεπάγεται η μελέτη ενός άλλου δικαίου σε μεγάλο αριθμό πράξεων. Τέλος, στην πράξη αυτή η λύση δεν τροποποιεί ως προς την ουσία την κατάσταση του επαγγελματία, για τον οποίο η βασική δυσχέρεια κατά το σχεδιασμό των τυποποιημένων συμβάσεών του συνεχίζει να είναι η τήρηση των διατάξεων αναγκαστικού δικαίου του δικαίου των καταναλωτών· όμως, ήδη σύμφωνα με τη Σύμβαση, αυτές οι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου είναι εκείνες της χώρας συνήθους διαμονής του καταναλωτή. Ως προς τις λοιπές ρήτρες, οι οποίες επαφίενται στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων, επικρατεί σε κάθε περίπτωση η ελευθερία των μερών να ορίσουν τη σύμβασή τους· είναι κατά συνέπεια περιορισμένου ενδιαφέροντος το κατά πόσον αυτές οι ρήτρες διέπονται από το δίκαιο του συμβαλλομένου ή του αντισυμβαλλομένου.

Η παράγραφος 2 προσδιορίζει τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ειδικού κανόνα. Η πρώτη φράση υπενθυμίζει ότι ο αντισυμβαλλόμενος του καταναλωτή, έννοια που εξειδικεύτηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, είναι επαγγελματίας. Όπως ζητήθηκε από τη μεγάλη πλειοψηφία των παρεμβάσεων στην Πράσινη Βίβλο, η δεύτερη φράση αντικαθιστά τις προϋποθέσεις του άρθρου 5, παράγραφοι 2 και 4, στοιχείο β), της Σύμβασης με το κριτήριο της «κατευθυνόμενης δραστηριότητας», η οποία αναφέρεται ήδη στο άρθρο 15 του κανονισμού «Βρυξέλλες I», για να ληφθεί υπόψη η εξέλιξη των τεχνικών της εξ αποστάσεως εμπορίας, χωρίς ωστόσο να τροποποιείται ως προς την ουσία το πεδίο εφαρμογής του ειδικού κανόνα. Επ'ευκαιρία της θέσπισης του κανονισμού «Βρυξέλλες I», μία κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής<sup>11</sup> προσδιόρισε ότι, για να μπορούν να εφαρμοστούν οι διατάξεις προστασίας του καταναλωτή, δεν αρκεί μία επιχείρηση να κατευθύνει τις δραστηριότητές της προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, αλλά πρέπει επίσης να έχει συναφθεί σύμβαση στα πλαίσια αυτών των δραστηριοτήτων. «Μόνο το γεγονός ότι μία σελίδα του Διαδικτύου είναι προσιτή δεν αρκεί για να καταστήσει εφαρμοστέο το άρθρο 15, χρειάζεται επιπλέον η εν λόγω ιστοσελίδα να καλεί για τη σύναψη συμβάσεων εξ αποστάσεως και να έχει όντως συναχθεί σύμβαση εξ αποστάσεως με οποιοδήποτε μέσο. Στην περίπτωση αυτή η γλώσσα ή το νόμισμα που χρησιμοποιούνται από την ιστοσελίδα του Διαδικτύου δεν συνιστούν στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη». Η δήλωση δεν αφορά μόνο τους λεγόμενους «διαδραστικούς» ιστοχώρους: τοιουτοτρόπως ένας ιστοχώρος που καλεί τον επισκέπτη του να στείλει παραγγελία μέσω φαξ αποσκοπεί στη σύναψη εξ αποστάσεως συμβάσεων.

<sup>11</sup> Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση:  
[http://europa.eu.int/comm/justice\\_home/unit/civil/justciv\\_conseil/justciv\\_fr.pdf](http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/justciv_conseil/justciv_fr.pdf).

Αντίθετα δεν αποσκοπεί στη σύναψη σύμβασης εξ αποστάσεως ο ιστοχώρος ο οποίος, ενώ απευθύνεται στους καταναλωτές όλου του κόσμου για την παροχή πληροφοριών σχετικά με ένα προϊόν, τους παραπέμπει στη συνέχεια σε ένα τοπικό διανομέα ή αντιπρόσωπο για τη σύναψη της σύμβασης. Αντίθετα με το άρθρο 5, παράγραφος 2, της Σύμβασης, ο προτεινόμενος κανονισμός δεν αξιώνει πλέον από τον καταναλωτή να έχει ολοκληρώσει τις απαραίτητες πράξεις για τη σύναψη της σύμβασης στη χώρα της συνήθους διαμονής του, προϋπόθεση που δεν έχει πλέον έννοια για τις συμβάσεις που συνάπτονται μέσω του Διαδικτύου. Αντίθετα, η τελευταία φράση αυτής της παραγράφου εισάγει μία ρήτρα διασφάλισης για την προστασία του επαγγελματία, για παράδειγμα όταν αυτός δέχεται να συνάψει σύμβαση με καταναλωτή ο οποίος ψεύδεται σχετικά με τον τόπο της συνήθους διαμονής του· για μία σύμβαση που συνάπτεται μέσω Διαδικτύου, επαφίεται στον επαγγελματία να εξασφαλίσει ότι το τυποποιημένο έντυπό του τού επιτρέπει να προσδιορίσει τον τόπο διαμονής του καταναλωτή.

Ο προτεινόμενος κανονισμός δεν περιλαμβάνει πλέον κατάλογο συμβάσεων στους οποίους εφαρμόζεται ο ειδικός κανόνας· κατά συνέπεια, το πεδίο εφαρμογής του διευρύνεται σε όλες τις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές, εκτός από εκείνες που ρητά αποκλείονται στην παράγραφο 3.

#### *Άρθρο 6 – Ατομικές συμβάσεις εργασίας*

Ο κανόνας αρχής της παραγράφου 2, σημείο α), συμπληρώθηκε με τους όρους «χώρα από την οποία...» για να ληφθεί υπόψη η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στο πλαίσιο του άρθρου 18 του κανονισμού «Βρυξέλλες Ι» και η ευρεία ερμηνεία του συνήθους τόπου εργασίας. Αυτή η τροποποίηση επιτρέπει, για παράδειγμα, να εφαρμοστεί ο κανόνας στο προσωπικό που εργάζεται σε αεροσκάφη, εφόσον υπάρχει σταθερή βάση από την οποία διοργανώνεται η εργασία και στην οποία το συγκεκριμένο προσωπικό εκπληρώνει άλλες υποχρεώσεις έναντι του εργοδότη (καταχώρηση, έλεγχος ασφάλειας). Η παράγραφος 2, σημείο β), θα εφαρμόζεται κατά συνέπεια σπανιότερα. Το κείμενο δίνει στη συνέχεια συμπληρωματικές επεξηγήσεις για να προσδιορίσει το κατά πόσο ένα μισθωτός που αποστέλλεται στο εξωτερικό βρίσκεται σε κατάσταση «προσωρινής απόσπασης», χωρίς εντούτοις να δίνει αυστηρό ορισμό. Η τροποποίηση καλεί κυρίως το δικαστή να λάβει υπόψη την πρόθεση των συμβαλλομένων.

#### *Άρθρο 7 – Συμβάσεις που συνάπτονται από μεσάζοντα*

Μεταξύ των τριών νομικών σχέσεων που δημιουργούνται επ' ευκαιρία σύμβασης που συνάπτεται από μεσάζοντα – η σχέση μεταξύ αντιπροσωπευομένου και μεσάζοντα, μεταξύ μεσάζοντα και τρίτου και τέλος μεταξύ αντιπροσωπευομένου και τρίτου – μόνον οι δύο πρώτες καλύπτονται από τη Σύμβαση. Το ζήτημα των εξουσιών του μεσάζοντα αποκλείστηκε από το άρθρο 1, παράγραφος 2 σημείο στ)· αυτός ο αποκλεισμός εξηγείται τόσο από τις διαφορές των εθνικών κανόνων σύγκρουσης που διαπιστώθηκαν κατά τις διαπραγματεύσεις της Σύμβασης όσο και από την ύπαρξη της Σύμβασης της Χάγης της 14<sup>ης</sup> Μαρτίου 1978 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβάσεις μεσαζόντων και αντιπροσωπείας. Δεδομένου ότι μόνο τρία κράτη μέλη έχουν υπογράψει και/ή επικυρώσει τη συγκεκριμένη σύμβαση και ότι υπήρξε προσέγγιση των εθνικών λύσεων, αυτή η εξαίρεση δεν κρίνεται πλέον ενδεδειγμένη. Ο προτεινόμενος κανονισμός συγκεντρώνει σε ένα μόνο άρθρο όλους τους κανόνες που αφορούν τις έννομες σχέσεις που απορρέουν από σύμβαση μεσάζοντα.

#### *Άρθρο 8 – Κανόνες δημόσιας τάξης*

Η παράγραφος 1 προτείνει έναν ορισμό των διεθνών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 8 που εμπνέεται από τη νομολογία *Arblade* του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.<sup>12</sup> Το σημείο 31 του αιτιολογικού της συγκεκριμένης απόφασης υπενθυμίζει ότι ο χαρακτηρισμός των εθνικών κανόνων ως ανηκόντων στην κατηγορία των νόμων δημόσιας τάξεως και ασφάλειας δεν τους απαλλάσσει από την τήρηση των διατάξεων της Συνθήκης: η αιτιολογία επί της οποίας στηρίζονται αυτές οι εθνικές νομοθεσίες μπορεί να ληφθεί υπόψη από το κοινοτικό δίκαιο μόνο στο πλαίσιο των ρητώς προβλεπομένων από τη συνθήκη εξαιρέσεων από τις κοινοτικές ελευθερίες. Η παράγραφος 3 προσδιορίζει τα κριτήρια που μπορούν να ληφθούν υπόψη από το δικαστή για να αποφασίσει το κατά πόσον επιθυμεί να εφαρμόσει τον κανόνα δημόσιας τάξης άλλου κράτους μέλους. Δεδομένου ότι οι απαντήσεις στην Πράσινη Βίβλο επέτρεψαν τον προσδιορισμό των αποφάσεων που κάνουν χρήση της έννοιας των κανόνων αλλοδαπής δημόσιας τάξης, όπως και στα κράτη μέλη που εξέφρασαν επιφύλαξη όσον αφορά το άρθρο 7 παράγραφος 1 της Σύμβασης, η χρησιμότητα αυτού του κανόνα φαίνεται επιβεβαιωμένη, στο βαθμό που ο κανονισμός « Βρυξέλλες I » προβλέπει ενίοτε εναλλακτικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας· η δυνατότητα του δικάζοντος δικαστή να λαμβάνει υπόψη τους κανόνες δημόσιας τάξης άλλου κράτους μέλους το οποίο εμφανίζει στενό σύνδεσμο με τη διαφορά και του οποίου τα δικαστήρια θα μπορούσαν εξίσου να έχουν επιληφθεί κρίνεται ως εκ τούτου ως ουσιαστικής σημασίας σε ένα πραγματικό χώρο δικαιοσύνης.

#### *Άρθρο 10 – Τυπικό κύρος της σύμβασης*

Δεδομένου του πολλαπλασιασμού των συμβάσεων που συνάπτονται εξ αποστάσεως, οι κανόνες της Σύμβασης όσον αφορά το τυπικό κύρος των συμβάσεων φαίνονται ιδιαίτερα περιοριστικοί. Προκειμένου να διευκολυνθεί το τυπικό κύρος των συμβάσεων ή μονομερών πράξεων προστέθηκαν συμπληρωματικά στοιχεία σύνδεσης. Οι ειδικοί κανόνες που αφορούν τις συμβάσεις που συνάπτονται από μεσάζοντα ενσωματώθηκαν στις παραγράφους 1 και 2.

#### *Άρθρο 13 – Εκχώρηση απαιτήσεων και συμβατική υποκατάσταση*

Δεδομένου ότι η εκχώρηση απαιτήσεων και η συμβατική υποκατάσταση εκπληρώνουν παρόμοια οικονομική λειτουργία εξετάζονται στο εξής στο ίδιο άρθρο. Η παράγραφος 3 εισάγει ένα νέο κανόνα σύγκρουσης σχετικά με το αντιτάξιμο της εκχώρησης έναντι τρίτων· πρόκειται για την λύση που επελέγη από τη μεγάλη πλειοψηφία των απαντήσεων, η οποία επελέγη εξίσου στο πλαίσιο της Σύμβασης της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο (CNUDCI) του 2001 για την εκχώρηση εμπορικών απαιτήσεων.

#### *Άρθρο 14 – Εκ του νόμου υποκατάσταση*

Δεδομένου ότι η συμβατική υποκατάσταση καλύπτεται στο εξής από το άρθρο 13, το άρθρο 14 αναφέρεται στην εκ του νόμου υποκατάσταση όπως, για παράδειγμα, προβλέπεται όταν ένας ασφαλιστής ο οποίος αποζημίωσε τον ζημιωθέντα υποκαθίσταται στα δικαιώματα του θύματος έναντι του υπευθύνου της ζημίας. Η τροποποίηση λαμβάνει υπόψη τις εργασίες του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσον αφορά την πρόταση «Ρώμη II», οι οποίες στοχεύουν να αναλύσουν αυτόν τον άγνωστο σε ορισμένα νομικά συστήματα μηχανισμό με όρους πιο κατανοητούς.

<sup>12</sup> Συλλογή, 23.11.1999, Υποθέσεις C-369/96 και C-376/96.

### *Άρθρο 15 – Πολλοί οφειλέτες*

Η τροποποίηση λαμβάνει υπόψη τις προαναφερόμενες εργασίες για να εξετάσει την υποκατάσταση και την περίπτωση πολλών οφειλετών σε δύο διακεκριμένους κανόνες και να εκθέσει με πιο απλούς όρους τον κανόνα σύγκρουσης στην περίπτωση πολλών οφειλετών. Η τελευταία φράση στοχεύει να αποσαφηνίσει την κατάσταση οφειλέτη ο οποίος δικαιούται ενδεχομένως ιδιαίτερης προστασίας.

### *Άρθρο 16 – Συμψηφισμός εκ του νόμου*

Οι παρεμβάσεις επιβεβαίωσαν την ανάλυση της Πράσινης Βίβλου ως προς τη χρησιμότητα ενός κανόνα σχετικά με τον εκ του νόμου συμψηφισμό, προσδιορίζοντας ότι ο συμβατικός συμψηφισμός υπάγεται εξ ορισμού στους γενικούς κανόνες των άρθρων 3 και 4. Η επιλεγείσα λύση στοχεύει να διευκολύνει τον συμψηφισμό, σεβόμενη ταυτόχρονα τις έννομες προσδοκίες του ατόμου που δεν ανέλαβε την πρωτοβουλία του συμψηφισμού.

### *Άρθρο 18 – Εξομοίωση προς τη συνήθη διαμονή*

Παρόμοια με την πρόταση «Ρώμη II», το άρθρο 18 περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας της «συνήθους διαμονής», κυρίως για τα νομικά πρόσωπα.

### *Άρθρο 21 – Κράτη χωρίς ενοποιημένο σύστημα δικαίου*

Σε περίπτωση που ένα κράτος αποτελείται από περισσότερες εδαφικές ενότητες που η κάθε μία έχει τους δικούς της κανόνες ουσιαστικού δικαίου για τις συμβατικές ενοχές, ο παρών κανονισμός πρέπει εξίσου να εφαρμόζεται στη σύγκρουση νόμων μεταξύ αυτών των εδαφικών ενότητων κατά τρόπο που να κατοχυρώνει την προβλεψιμότητα και τη ασφάλεια δικαίου και την ομοιόμορφη εφαρμογή των ευρωπαϊκών κανόνων σε κάθε κατάσταση που εμπεριέχει σύγκρουση νόμων.

### *Άρθρο 22 – Σχέση με άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου*

Όπως και το άρθρο 20 της Σύμβασης, το άρθρο 22 προσδιορίζει τη σχέση με άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου. Το σημείο α) αφορά τους κανόνες σύγκρουσης νόμων που περιέχονται στις πράξεις του παράγωγου κοινοτικού δικαίου, σε ειδικά ζητήματα που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα 1. Το σημείο β) στοχεύει να κατοχυρώσει τη συνοχή με ενδεχόμενη προαιρετική πράξη που θα μπορούσε να καταρτισθεί στο πλαίσιο του σχεδίου «Ευρωπαϊκό δίκαιο των συμβάσεων». Η διάρθρωση του προτεινόμενου κανονισμού με τους κανόνες που προορίζονται να ευνοήσουν την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς αποτελεί το αντικείμενο του σημείου γ).

### *Άρθρο 23 – Σχέση με τις ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις*

Οι προτεινόμενες τροποποιήσεις στοχεύουν να εξασφαλίσουν ικανοποιητική ισορροπία μεταξύ της τήρησης των διεθνών υποχρεώσεων των κρατών μελών αφενός και του στόχου δημιουργίας ενός πραγματικού ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης αφετέρου βελτιώνοντας τη διαφάνεια του ισχύοντος νομικού συστήματος χάρη στη δημοσίευση των συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη. Η παράγραφος 2 δηλώνει τον κανόνα αρχής, σύμφωνα με τον οποίο οι ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις υπερισχύουν του προτεινόμενου κανονισμού. Εισάγει εντούτοις εξαίρεση όταν όλα τα συναφή με την κατάσταση στοιχεία εντοπίζονται κατά τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη. Η συνύπαρξη δύο παράλληλων συστημάτων – εφαρμογή των κανόνων των συμβάσεων για τα

κράτη μέλη που τις έχουν επικυρώσει και η εφαρμογή των κανόνων του προτεινόμενου κανονισμού για τα άλλα – θα ήταν αντίθετη προς την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Η παράγραφος 3 αφορά πιο συγκεκριμένα τις διμερείς συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ των νέων κρατών μελών.

## Πρόταση

**ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ****για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I)**

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

έχοντας υπόψη:

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και ιδίως το άρθρο 61, στοιχείο γ), και το άρθρο 67, παράγραφος 5, δεύτερη περίπτωση,

την πρόταση της Επιτροπής<sup>13</sup>,

τη γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής<sup>14</sup>,

αποφασίζοντας σύμφωνα με τη διαδικασία που θεσπίζεται του άρθρου 251 της Συνθήκης<sup>15</sup>,

εκτιμώντας τα εξής:

- (1) Η Ένωση έχει θέσει ως στόχο τη διατήρηση και ανάπτυξη ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Προς το σκοπό αυτό, η Κοινότητα οφείλει κυρίως να θεσπίζει μέτρα στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις με διασυνοριακές επιπτώσεις, στο μέτρο που αυτό είναι αναγκαίο για την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και στοχεύουν, μεταξύ άλλων, να προωθήσουν τη συμβατότητα των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη όσον αφορά τη σύγκρουση νόμων.
- (2) Με στόχο την αποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών διατάξεων της συνθήκης του Άμστερνταμ, το Συμβούλιο Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις θέσπισε, στις 3 Σεπτεμβρίου 1998, ένα πρόγραμμα δράσης σχετικά με την άριστη δυνατή εφαρμογή των διατάξεων της συνθήκης του Άμστερνταμ για τη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης<sup>16</sup>, το οποίο προσδιορίζει τη σημασία που έχει η συμβατότητα των κανόνων σύγκρουσης νόμων για την υλοποίηση του στόχου της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων και καλεί σε αναθεώρηση, εφόσον κριθεί αναγκαίο, ορισμένων διατάξεων της σύμβασης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές διατάξεις για τους κανόνες που αφορούν τη σύγκρουση νόμων που συμπεριλαμβάνονται στις άλλες κοινοτικές πράξεις.

<sup>13</sup> ΕΕ C ης, σ. .

<sup>14</sup> ΕΕ C ης, σ. .

<sup>15</sup> ΕΕ C ης, σ. .

<sup>16</sup> ΕΕ C 19 της 23.1.1999, σ. 1.

- (3) Κατά τη σύνοδό του στο Τάμπερε στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων ως δράση προτεραιότητας για τη δημιουργία του ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης. Το πρόγραμμα μέτρων για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων που εκδίδονται σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις<sup>17</sup> προσδιορίζει ότι τα μέτρα που αφορούν την εναρμόνιση των κανόνων σύγκρουσης νόμων αποτελούν συνοδευτικά μέτρα που διευκολύνουν την εφαρμογή αυτής της αρχής. Στο πρόγραμμα της Χάγης<sup>18</sup>, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθύμισε ότι πρέπει να συνεχιστούν με αποφασιστικότητα οι εργασίες που αφορούν τους κανόνες σύγκρουσης νόμων όσον αφορά τις συμβατικές ενοχές.
- (4) Η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς προϋποθέτει, προκειμένου να αποφευχθούν οι στρεβλώσεις ανταγωνισμού μεταξύ κοινοτικών υπηκόων και να προωθηθεί το προβλέψιμο της έκβασης των διαφορών, η ασφάλεια δικαίου και η αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων, ότι οι κανόνες σύγκρουσης νόμων που ισχύουν στα κράτη μέλη προσδιορίζουν το ίδιο εθνικό δίκαιο ανεξάρτητα από το επιλαμβανόμενο δικαστήριο. Η ίδια μέριμνα υπαγορεύει τη μεγαλύτερη εναρμόνιση μεταξύ των τριών πράξεων που είναι ο παρών κανονισμός, ο κανονισμός 44/2001/EK του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 2000 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις («Βρυξέλλες Ι»)<sup>19</sup> και ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. [...] του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («Ρώμη II»).
- (5) Για λόγους διαφάνειας της κοινοτικής νομοθεσίας επιβάλλεται να συγκεντρωθεί ο μεγαλύτερος αριθμός κανόνων σύγκρουσης νόμων σε μία μόνη πράξη ή, σε περίπτωση αδυναμίας, να συμπεριληφθεί στον παρόντα κανονισμό κατάλογος των ειδικών κανόνων που περιλαμβάνονται σε τομεακές πράξεις.
- (6) Το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού πρέπει να οριστεί κατά τρόπο ώστε να εξασφαλισθεί η συνοχή με τον κανονισμό 44/2001/EK και τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. [...] του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («Ρώμη II»).
- (7) Η ελευθερία των μερών να επιλέγουν το εφαρμοστέο δίκαιο πρέπει να αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του συστήματος των κανόνων σύγκρουσης νόμων όσον αφορά τις συμβατικές ενοχές.
- (8) Προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο γενικός στόχος της πράξης που είναι η ασφάλεια δικαίου στον ευρωπαϊκό χώρο δικαιοσύνης, οι κανόνες σύγκρουσης πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας. Ο δικαστής πρέπει εντούτοις να διαθέτει ένα περιθώριο εκτίμησης προκειμένου να καθορίζει, σε οριακές περιπτώσεις, το δίκαιο που έχει τη στενότερη σχέση με την κατάσταση.
- (9) Όσον αφορά τις συμβάσεις που συνάπτονται με συμβαλλομένους που θεωρούνται ασθενέστεροι, φαίνεται ενδεδειγμένη η προστασία τους μέσω κανόνων σύγκρουσης

---

<sup>17</sup> ΕΕ C 12 της 15.1.2001, σ. 1.

<sup>18</sup> Παράρτημα 1 των συμπρασμάτων της Προεδρίας της 5.11.2004.

<sup>19</sup> ΕΕ L 12 της 16.1.2001, σ. 1. Κανονισμός που τροποποιήθηκε για τελευταία φορά από τον κανονισμό 2245/2004/CE (ΕΕ L 381 της 28.12.2004, σ. 10).

που, σε σύγκριση με τους γενικούς κανόνες, είναι ευνοϊκότεροι για τα συμφέροντά τους.

- (10) Όσον αφορά ειδικότερα τις συμβάσεις καταναλωτών, ο κανόνας σύγκρουσης πρέπει να επιτρέπει τη μείωση των δαπανών για την επίλυση των σχετικών διαφορών, οι οποίες είναι συχνά χαμηλής αξίας, και να λαμβάνει υπόψη την εξέλιξη των τεχνικών εξ αποστάσεως εμπορίας. Η εναρμόνιση με τον κανονισμό 44/2001/EK επιβάλλει αφενός την αναφορά στην έννοια της «κατευθυνόμενης δραστηριότητας» σαν προϋπόθεση εφαρμογής του κανόνα προστασίας του καταναλωτή και αφετέρου την εναρμονισμένη ερμηνεία της συγκεκριμένης έννοιας στα δύο κείμενα, εξειδικεύοντας ότι μια κοινή δήλωση<sup>20</sup> του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με άρθρο 15 του κανονισμού 44/2001/EK προσδιορίζει ότι για να είναι εφαρμοστέο το άρθρο 15, παράγραφος 1, εδάφιο γ) «δεν αρκεί η επιχείρηση να κατευθύνει τις δραστηριότητές της στο κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή ή σε περισσότερα κράτη μεταξύ των οποίων το συγκεκριμένο κράτος μέλος αλλά πρέπει εξίσου η σύμβαση να έχει συναφθεί στα πλαίσια αυτών των δραστηριοτήτων». Αυτή η δήλωση υπενθυμίζει εξίσου ότι «μόνο το γεγονός ότι είναι προσιτή μια σελίδα του Διαδικτύου δεν αρκεί για να καταστήσει εφαρμοστέο το άρθρο 15, χρειάζεται επιπλέον η εν λόγω ιστοσελίδα να καλεί για τη σύναψη συμβάσεων εξ αποστάσεως και να έχει όντως συναφθεί η σύμβαση εξ αποστάσεως με οποιοδήποτε μέσο. Στην περίπτωση αυτή η γλώσσα ή το νόμισμα που χρησιμοποιούνται από την ιστοσελίδα του Διαδικτύου δεν συνιστούν στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη.»
- (11) Όσον αφορά την ατομική σύμβαση εργασίας, ο κανόνας σύγκρουσης πρέπει να επιτρέπει να προσδιορίζεται το κέντρο βαρύτητας της σχέσης εργασίας πέραν των φαινομένων. Αυτός ο κανόνας δεν επηρεάζει την εφαρμογή των κανόνων δημόσιας τάξης της χώρας απόσπασης, που προβλέπεται από την οδηγία 96/71/EK της 16<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών<sup>21</sup>.
- (12) Όσον αφορά τις συμβάσεις που συνάπτονται από τους μεσάζοντες, πρέπει να θεσπισθούν κανόνες σύγκρουσης που να καλύπτουν τις τρεις έννομες σχέσεις που γεννώνται στη συγκεκριμένη περίπτωση μεταξύ του αντιπροσωπευομένου, του μεσάζοντα και του τρίτου. Η συναπτόμενη σύμβαση μεταξύ του αντιπροσωπευομένου και του τρίτου συνεχίζει να υπόκειται στους γενικούς κανόνες του παρόντος κανονισμού.
- (13) Η τήρηση της δημόσιας τάξης των κρατών μελών επιβάλλει ειδικούς κανόνες όσον αφορά τους κανόνες δημόσιας τάξης και τον μηχανισμό επιφύλαξης δημόσιας τάξης. Η εφαρμογή αυτών των κανόνων πρέπει να γίνεται τηρουμένων των διατάξεων της συνθήκης.
- (14) Η ασφάλεια δικαίου επιβάλλει σαφή προσδιορισμό της συνήθους διαμονής, κυρίως όσον αφορά τα νομικά πρόσωπα. Αντίθετα από το άρθρο 60, παράγραφος 1, σημείο γ) του κανονισμού 44/2001/EK, το οποίο προτείνει τρία κριτήρια, ο κανόνας σύγκρουσης νόμων πρέπει να περιορίζεται σε ένα μόνο κριτήριο· σε αντίθετη

<sup>20</sup> Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση:  
[http://europa.eu.int/comm/justice\\_home/unit/civil/justciv\\_conseil/justciv\\_fr.pdf](http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/justciv_conseil/justciv_fr.pdf).

<sup>21</sup> ΕΕ αριθ. L 18 της 21.1.1997, σ. 1.

περίπτωση, θα ήταν αδύνατο για τα μέρη να προβλέψουν το εφαρμοστέο στην κατάσταση τους δίκαιο.

- (15) Πρέπει να προσδιοριστεί η διάρθρωση μεταξύ του παρόντος κανονισμού και ορισμένων άλλων διατάξεων του κοινοτικού δικαίου.
- (16) Η τήρηση των διεθνών δεσμεύσεων που αναλαμβάνονται από τα κράτη μέλη δικαιολογεί το γεγονός ότι ο κανονισμός δεν επηρεάζει τις συμβάσεις στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη και οι οποίες αφορούν ειδικά ζητήματα. Εντούτοις, όταν όλα τα σχετικά με την κατάσταση στοιχεία εντοπίζονται στο έδαφος της Ένωσης, η εφαρμογή ορισμένων διεθνών συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει μόνον ορισμένα κράτη μέλη θα ερχόταν σε αντίθεση με το στόχο ενός πραγματικού ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης. Φαίνεται ως εκ τούτου ενδεδειγμένο να εφαρμόζεται ο κανόνας που περιλαμβάνεται στον παρόντα κανονισμό. Προκειμένου να εξασφαλισθεί καλύτερη διαφάνεια όσον αφορά τις ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις, η Επιτροπή θα πρέπει να δημοσιεύσει, στηριζόμενη στις πληροφορίες που διαβιβάζονται από τα κράτη μέλη, κατάλογο των σχετικών συμβάσεων στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.
- (17) Δεδομένου ότι ο στόχος της προβλεπόμενης δράσης, δηλαδή η θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές προκειμένου να εξασφαλισθεί η καλύτερη προβλεψιμότητα των δικαστικών αποφάσεων που εκδίδονται στο συγκεκριμένο τομέα, είναι αδύνατον να επιτευχθεί επαρκώς από τα κράτη μέλη και μπορεί κατά συνέπεια, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθεί καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο, η Κοινότητα μπορεί να λάβει μέτρα, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας που προβλέπεται στο άρθρο 5 της συνθήκης. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας όπως αυτή αναφέρεται στο συγκεκριμένο άρθρο, ο κανονισμός, ο οποίος ενισχύει την ασφάλεια δικαίου χωρίς εντούτοις να αξιώνει εναρμόνιση των ουσιαστικών κανόνων εσωτερικού δικαίου, δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη αυτού του στόχου.
- (18) [Η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με το άρθρο 3 του πρωτοκόλλου για τη θέση της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου που προσαρτάται στη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, κοινοποίησαν την επιθυμία τους να συμμετέχουν στη θέσπιση και την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού. / Η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του πρωτοκόλλου για τη θέση της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου που προσαρτάται στη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, δεν συμμετέχουν στη θέσπιση του παρόντος κανονισμού και συνεπώς δεν δεσμεύονται από αυτόν ούτε υπόκεινται στην εφαρμογή του.]
- (19) Η Δανία, σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του πρωτοκόλλου για τη θέση της Δανίας που προσαρτάται στη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, δεν συμμετέχει στη θέσπιση του παρόντος κανονισμού και συνεπώς δεν δεσμεύεται από αυτόν ούτε υπόκειται στην εφαρμογή του.

## Κεφάλαιο 1 – Πεδίο εφαρμογής

### *Άρθρο 1 – Καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής*

1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις συμβατικές ενοχές αστικού και εμπορικού δικαίου στις περιπτώσεις που εμπεριέχουν σύγκρουση νόμων.

Δεν εφαρμόζεται κυρίως σε φορολογικά, τελωνειακά και διοικητικά ζητήματα.

2. Αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού :

- (α) η προσωπική κατάσταση και η ικανότητα των φυσικών προσώπων, υπό την επιφύλαξη του άρθρου 12·
- (β) οι ενοχές που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις ή από σχέσεις οι οποίες, σύμφωνα με το εφαρμοστέο σε αυτές δίκαιο, παράγουν παρεμφερή αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων διατροφής·
- (γ) οι ενοχές που απορρέουν από περιουσιακές σχέσεις των συζύγων ή από καθεστώτα ιδιοκτησίας σε άλλους τύπους σχέσεων οι οποίες, σύμφωνα με το εφαρμοστέο σε αυτές δίκαιο, παράγουν παρεμφερή αποτελέσματα με αυτά του γάμου, καθώς επίσης από κληρονομικές σχέσεις·
- (δ) οι ενοχές που προκύπτουν από συναλλαγματικές, επιταγές, γραμμάτια σε διαταγή και άλλα αξιόγραφα, στο μέτρο που οι ενοχές απορρέουν από το χαρακτήρα τους ως αξιογράφων·
- (ε) οι συμφωνίες διαιτησίας και επιλογής δικαστηρίου·
- (στ) τα ζητήματα που ανάγονται στο δίκαιο των εταιριών, ενώσεων και νομικών προσώπων, όπως η ίδρυση, η ικανότητα, η εσωτερική λειτουργία και λύση και η προσωπική ευθύνη των εταίρων και των οργάνων για τα χρέη της εταιρίας, της ένωσης ή του νομικού προσώπου καθώς και το ζήτημα του κατά πόσον ένα όργανο εταιρίας, ένωσης ή νομικού προσώπου δεσμεύει έναντι των τρίτων αυτήν την εταιρία, ένωση ή νομικό πρόσωπο·
- (ζ) η ίδρυση των trusts και οι σχέσεις μεταξύ ιδρυτών, trustees και δικαιούχων·
- (η) η απόδειξη και τα δικονομικά ζητήματα, υπό την επιφύλαξη του άρθρου 17·
- (θ) οι υποχρεώσεις από προσυμβατική σχέση.

3. Στον παρόντα κανονισμό, με τον όρο «κράτος μέλος» νοούνται όλα τα κράτη μέλη με εξαίρεση τη Δανία [την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο].

## *Άρθρο 2 – Εφαρμογή του δικαίου τρίτης χώρας*

Το καθοριζόμενο από τον παρόντα κανονισμό δίκαιο εφαρμόζεται ακόμη και αν δεν πρόκειται για δίκαιο κράτους μέλους.

## **Κεφάλαιο II – Ομοιόμορφοι κανόνες**

### *Άρθρο 3 – Ελεύθερη επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου*

1. Υπό την επιφύλαξη των άρθρων 5, 6 και 7, η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο που επέλεξαν τα συμβαλλόμενα μέρη.

Η επιλογή μπορεί να είναι ρητή ή να συνάγεται με βεβαιότητα από τις διατάξεις της σύμβασης, τη συμπεριφορά των συμβαλλομένων μερών ή τα δεδομένα της υπόθεσης. Εάν τα μέρη συμφώνησαν ότι ένα δικαστήριο ή τα δικαστήρια κράτους μέλους θα εκδικάζουν τις διαφορές που προκύπτουν ή θα προκύψουν από τη σύμβαση, τεκμαίρεται ότι τα μέρη έχουν εξίσου συμφωνήσει να επιλέξουν το δίκαιο αυτού του κράτους μέλους.

Με την επιλογή αυτή, τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να ορίσουν το εφαρμοστέο δίκαιο στο σύνολο ή σε μέρος μόνο της σύμβασής τους.

2. Τα μέρη μπορούν επίσης να επιλέξουν ως εφαρμοστέο δίκαιο αρχές και κανόνες ουσιαστικού δικαίου των συμβάσεων, που αναγνωρίζονται σε διεθνές ή κοινοτικό επίπεδο.

Εντούτοις, τα θέματα που αφορούν τα ζητήματα που διέπονται από τις εν λόγω αρχές ή κανόνες και τα οποία δεν επιλύονται ρητά από αυτές τις αρχές ή τους κανόνες θα ρυθμίζονται σύμφωνα με τις γενικές αρχές από τις οποίες εμπνέονται, ή, ελλείψει τέτοιων αρχών, σύμφωνα με το εφαρμοστέο ελλείπει επιλογής δίκαιο δυνάμει του παρόντος κανονισμού.

3. Τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν οποτεδήποτε την υπαγωγή της σύμβασής τους σε δίκαιο άλλο από εκείνο που την διέπε προηγουμένως είτε δυνάμει προηγούμενης επιλογής κατά το παρόν άρθρο είτε δυνάμει άλλων διατάξεων του παρόντος κανονισμού. Κάθε σχετική με τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου τροποποίηση μετά τη σύναψη της σύμβασης δεν θίγει το τυπικό κύρος της σύμβασης κατά την έννοια του άρθρου 10 ούτε τα δικαιώματα τρίτων.

4. Η επιλογή από τα μέρη δικαίου σύμφωνα με τις παραγράφους 1 ή 2, συνοδευόμενη ή μη από επιλογή αλλοδαπού δικαστηρίου, δεν είναι δυνατόν, όταν κατά το χρόνο της επιλογής όλα τα δεδομένα της περίπτωσης εντοπίζονται σε μία μόνο χώρα, να θίξει την εφαρμογή εκείνων των διατάξεων από τις οποίες το δίκαιο αυτής της χώρας δεν επιτρέπει παρέκκλιση με σύμβαση και που αναφέρονται στο εξής ως «διατάξεις αναγκαστικού δικαίου».

5. Η επιλογή δικαίου τρίτης χώρας από τα μέρη δεν θίγει την εφαρμογή των κοινοτικών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου εφόσον αυτές είναι εφαρμοστέες στη συγκεκριμένη περίπτωση.

6. Η ύπαρξη και το κύρος της συμφωνίας των συμβαλλομένων ως προς την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου διέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 9, 10 και 12.

#### *Άρθρο 4 – Εφαρμοστέο δίκαιο ελλείπει επιλογής*

1. Ελλείπει επιλογής σύμφωνα με το άρθρο 3, το εφαρμοστέο στις ακόλουθες συμβάσεις δίκαιο καθορίζεται ως εξής:

- (α) η σύμβαση πώλησης διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο πωλητής έχει τη συνήθη διαμονή του·
- (β) η σύμβαση παροχής υπηρεσιών διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο πάροχος υπηρεσίας έχει τη συνήθη διαμονή του·
- (γ) η σύμβαση μεταφοράς διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο μεταφορέας έχει τη συνήθη διαμονή του·
- (δ) η σύμβαση που έχει ως αντικείμενο εμπράγματο δικαίωμα επί ακινήτου ή δικαίωμα χρήσης ακινήτου διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ευρίσκεται το ακίνητο·
- (ε) κατά παρέκκλιση του σημείου δ), η μίσθωση ακινήτου που συνάπτεται για προσωρινή ιδιωτική χρήση μέγιστης διάρκειας έξη συνεχών μηνών διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο ιδιοκτήτης έχει τη συνήθη διαμονή του, υπό την προϋπόθεση ότι ο μισθωτής είναι φυσικό πρόσωπο και έχει τη συνήθη διαμονή του στην ίδια χώρα·
- (στ) η σύμβαση που αφορά την πνευματική ή βιομηχανική ιδιοκτησία διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία αυτός που μεταβιβάζει ή εκχωρεί τα δικαιώματα έχει τη συνήθη διαμονή του·
- (ζ) η σύμβαση δικαιόχρησης διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο δικαιοδόχος έχει τη συνήθη διαμονή του·
- (η) η σύμβαση διανομής διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο διανομέας έχει τη συνήθη διαμονή του.

2. Οι συμβάσεις που δεν αναφέρονται στην παράγραφο 1 διέπονται από το δίκαιο της χώρας στην οποία το συμβαλλόμενο μέρος το οποίο οφείλει να προβεί στην χαρακτηριστική παροχή έχει, κατά τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης, τη συνήθη διαμονή του. Εφόσον η χαρακτηριστική παροχή δεν μπορεί να καθορισθεί, η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας με την οποία παρουσιάζει το στενότερο σύνδεσμο.

#### *Άρθρο 5 – Συμβάσεις καταναλωτών*

1. Οι συμβάσεις καταναλωτών κατά την έννοια και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην επόμενη παράγραφο διέπονται από το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο ο καταναλωτής έχει τη συνήθη διαμονή του.

2. Η παράγραφος 1 εφαρμόζεται στις συμβάσεις που συνάπτονται από φυσικό πρόσωπο, τον καταναλωτή, ο οποίος έχει τη συνήθη διαμονή του σε κάποιο κράτος μέλος, για χρήση που μπορεί να θεωρηθεί ξένη προς την επαγγελματική δραστηριότητά του, με κάποιο άλλο πρόσωπο, τον επαγγελματία, ο οποίος ενεργεί στο πλαίσιο της άσκησης της επαγγελματικής του δραστηριότητας.

Εφαρμόζεται υπό την προϋπόθεση ότι η σύμβαση έχει συναφθεί με επαγγελματία ο οποίος ασκεί τις εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητές του στο κράτος μέλος της συνήθους διαμονής του καταναλωτή ή ο οποίος, με οποιοδήποτε μέσο, κατευθύνει αυτές τις δραστηριότητές του σε αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορες χώρες μεταξύ των οποίων και το συγκεκριμένο κράτος μέλος, και ότι η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων εκτός εάν ο επαγγελματίας αγνοεί τον τόπο της συνήθους διαμονής του καταναλωτή και αυτή η άγνοια δεν οφείλεται σε εκ μέρους του αμέλεια.

3. Η πρώτη παράγραφος δεν εφαρμόζεται στις ακόλουθες συμβάσεις:

- (α) στις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών, όταν οι οφειλόμενες στον καταναλωτή υπηρεσίες πρέπει να παρασχεθούν αποκλειστικά σε χώρα άλλη από εκείνη της συνήθους διαμονής του·
- (β) στις συμβάσεις μεταφοράς πλην των συμβάσεων που αφορούν οργανωμένο ταξίδι κατά την έννοια της οδηγίας 90/314/ΕΟΚ της 13<sup>ης</sup> Ιουνίου 1990·
- (γ) στις συμβάσεις που έχουν ως αντικείμενο εμπράγματο δικαίωμα επί ακινήτου ή δικαίωμα χρήσης ακινήτου πλην των συμβάσεων που έχουν ως αντικείμενο δικαίωμα χρήσης ακινήτου υπό καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης κατά την έννοια της οδηγίας 94/47/ΕΚ της 26<sup>ης</sup> Οκτωβρίου 1994.

#### *Άρθρο 6 – Ατομικές συμβάσεις εργασίας*

1. Παρά τις διατάξεις του άρθρου 3, στην ατομική σύμβαση εργασίας, η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου εκ μέρους των συμβαλλομένων δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να στερήσει τον εργαζόμενο από την προστασία που του εξασφαλίζουν οι αναγκαστικού δικαίου διατάξεις του δικαίου που θα ήταν εφαρμοστέο, ελλείψει επιλογής, δυνάμει του παρόντος άρθρου.

2. Ελλείψει επιλογής σύμφωνα με το άρθρο 3, η ατομική σύμβαση εργασίας διέπεται:

- (α) από το δίκαιο της χώρας στην οποία ή από την οποία ο εργαζόμενος παρέχει συνήθως την εργασία του κατ'εκτέλεση της σύμβασης. Ο τόπος συνήθους παροχής της εργασίας δεν θεωρείται ότι μεταβάλλεται όταν ο εργαζόμενος παρέχει την εργασία του προσωρινά σε άλλη χώρα. Η παροχή της εργασίας σε άλλη χώρα θεωρείται προσωρινή όταν ο εργαζόμενος οφείλει να αναλάβει εκ νέου την εργασία του στη χώρα προέλευσης μετά την ολοκλήρωση των καθηκόντων του στην αλλοδαπή. Η σύναψη νέας σύμβασης εργασίας με τον αρχικό εργοδότη ή με εργοδότη που ανήκει στον ίδιο όμιλο εταιριών με τον αρχικό εργοδότη δεν αποκλείει ότι ο εργαζόμενος παρέχει προσωρινά την εργασία του σε άλλη χώρα·
- (β) εάν ο εργαζόμενος δεν παρέχει συνήθως την εργασία του στην ίδια χώρα ή από την ίδια χώρα ή εάν παρέχει συνήθως την εργασία του σε χώρο που δεν υπόκειται σε εθνική κυριαρχία, από το δίκαιο της χώρας στην οποία βρίσκεται η επιχείρηση που προσέλαβε τον εργαζόμενο.

3. Η εφαρμογή του δικαίου που ορίζεται από την παράγραφο 2 μπορεί να αποκλεισθεί όταν προκύπτει από το σύνολο των περιστάσεων ότι η σύμβαση εργασίας εμφανίζει

στενότερους δεσμούς με άλλη χώρα· σε αυτή την περίπτωση εφαρμόζεται το δίκαιο αυτής της άλλης χώρας.

#### *Άρθρο 7 – Συμβάσεις που συνάπτονται από μεσάζοντα*

1. Ελλείψει επιλογής ασκηθείσας σύμφωνα με το άρθρο 3, η σύμβαση μεταξύ αντιπροσωπευομένου και μεσάζοντα διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο μεσάζων έχει τη συνήθη διαμονή του, εκτός εάν ο συγκεκριμένος ασκεί ή οφείλει να ασκεί κατά κύριο λόγο τη δραστηριότητά του στη χώρα στην οποία ο αντιπροσωπευόμενος έχει τη συνήθη διαμονή του, οπότε εφαρμοστέο είναι το δίκαιο αυτής της χώρας.

2. Η σχέση μεταξύ αντιπροσωπευομένου και τρίτου που απορρέει από το γεγονός ότι ο μεσάζων ενήργησε κατά την άσκηση ή καθ' υπέρβαση των εξουσιών του ή άνευ εξουσίας διέπεται από το δίκαιο της συνήθους διαμονής του μεσάζοντα κατά τη στιγμή κατά την οποία ενήργησε. Εντούτοις, εφαρμοστέο δίκαιο είναι εκείνο της χώρας στην οποία ο μεσάζων ενήργησε εάν, είτε ο αντιπροσωπευόμενος εξ ονόματος του οποίου ενήργησε ο μεσάζων είτε ο τρίτος έχουν τη συνήθη διαμονή τους στη συγκεκριμένη χώρα ή εάν ο μεσάζων προέβη σε αυτήν την χώρα σε πράξεις στο χρηματιστήριο ή έλαβε μέρος σε δημοπρασία.

3. Παρά την παράγραφο 2, εφόσον το εφαρμοστέο δίκαιο στη σχέση που καλύπτεται από την εν λόγω παράγραφο έχει αποτελέσει το αντικείμενο, εκ μέρους του αντιπροσωπευομένου ή του τρίτου, γραπτού προσδιορισμού που έχει γίνει ρητά δεκτός από τον αντισυμβαλλόμενο, εφαρμόζεται ως προς τα συγκεκριμένα ζητήματα το τοιουτοτρόπως προσδιορισθέν δίκαιο.

4. Το δίκαιο που προσδιορίζεται στην παράγραφο 2 διέπει εξίσου τη σχέση μεταξύ μεσάζοντα και τρίτου που απορρέει από το γεγονός ότι ο μεσάζων ενήργησε κατά την άσκηση ή καθ' υπέρβαση των εξουσιών του ή άνευ εξουσίας.

#### *Άρθρο 8 – Κανόνες δημόσιας τάξης*

1. Κανόνας δημόσιας τάξης είναι διάταξη αναγκαστικού δικαίου, η τήρηση της οποίας κρίνεται πρωταρχικής σημασίας από μία χώρα για την διαφύλαξη της πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής οργάνωσής της, σε βαθμό που να επιβάλλεται η εφαρμογή της σε κάθε κατάσταση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της, ανεξάρτητα από το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό.

2. Οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού δεν μπορούν να θίξουν την εφαρμογή των κανόνων δημόσιας τάξης του δικάζοντος δικαστή.

3. Είναι εξίσου δυνατό να δοθεί ισχύς στους κανόνες δημόσιας τάξης άλλης χώρας, πλην εκείνης του δικάζοντος δικαστή, με την οποία η περίπτωση παρουσιάζει στενό σύνδεσμο. Για να αποφασισθεί αν θα δοθεί ισχύς στους συγκεκριμένους κανόνες, ο δικαστής θα λαμβάνει υπόψη τη φύση και το σκοπό τους σύμφωνα με τον ορισμό της παραγράφου 1 καθώς και τις συνέπειες της εφαρμογής ή μη εφαρμογής τους για τον επιδιωκόμενο από τον κανόνα δημόσιας τάξης στόχο καθώς και για τους συμβαλλομένους.

### *Άρθρο 9 – Συναίνεση και ουσιαστικό κύρος*

1. Η ύπαρξη και το κύρος της σύμβασης ή μιας διάταξής της διέπονται από το δίκαιο που θα ήταν εφαρμοστέο σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, αν η σύμβαση ή η διάταξη ήταν έγκυρη.
2. Ωστόσο, ένας συμβαλλόμενος μπορεί να επικαλεσθεί το δίκαιο της χώρας στην οποία έχει τη συνήθη διαμονή του, για να αποδείξει ότι δεν έχει συναινέσει, αν από τις περιστάσεις συνάγεται ότι δεν θα ήταν λογικό να καθορισθεί το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του σύμφωνα με το δίκαιο που προβλέπεται στην προηγούμενη παράγραφο.

### *Άρθρο 10 – Τυπικό κύρος της σύμβασης*

1. Η σύμβαση είναι έγκυρη ως προς τον τύπο αν πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις, είτε του δικαίου που σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό διέπει την ουσία της, είτε του δικαίου της χώρας όπου βρίσκεται κάποιος εκ των συμβαλλομένων ή ο αντιπρόσωπός του κατά τη στιγμή της σύναψής της, είτε του δικαίου της χώρας στην οποία έχει κατά τη συγκεκριμένη στιγμή τη συνήθη διαμονή του ένας εκ των συμβαλλομένων.
2. Η μονομερής δικαιοπραξία, η σχετική με σύμβαση που έχει συναφθεί ή πρόκειται να συναφθεί, είναι έγκυρη ως προς τον τύπο αν πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις, είτε του δικαίου που σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό διέπει ή θα διείπε την ουσία της, είτε του δικαίου της χώρας όπου επιχειρήθηκε η δικαιοπραξία αυτή, είτε του δικαίου της χώρας όπου είχε τη συνήθη διαμονή του κατά τη συγκεκριμένη στιγμή το πρόσωπο που προέβη στη μονομερή δικαιοπραξία.
3. Οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται στις συμβάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5. Ο τύπος των συμβάσεων αυτών διέπεται από το δίκαιο της χώρας όπου ο καταναλωτής έχει τη συνήθη διαμονή του.
4. Παρά τις διατάξεις των παραγράφων 1 έως 3 του παρόντος άρθρου, κάθε σύμβαση που έχει ως αντικείμενο εμπράγματο δικαίωμα επί ακινήτου ή δικαίωμα χρήσης ακινήτου υπάγεται στους αναγκαστικούς περί τύπου κανόνες του δικαίου της χώρας όπου βρίσκεται το ακίνητο, εφόσον, σύμφωνα με το δίκαιο αυτό, πρόκειται για κανόνες δημόσιας τάξης κατά την έννοια του άρθρου 8 του παρόντος κανονισμού.

### *Άρθρο 11 – Έκταση του εφαρμοστέου δικαίου*

1. Το σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο διέπει ειδικότερα:
  - (α) την ερμηνεία της·
  - (β) την εκπλήρωση των ενοχών που δημιουργεί·
  - (γ) μέσα στα όρια των εξουσιών που παρέχει στο δικαστήριο το δικονομικό δίκαιο του, τις συνέπειες της μη εκπλήρωσης, ολικής ή μερικής, των ενοχών αυτών, συμπεριλαμβανομένου και του υπολογισμού της ζημίας εφόσον ρυθμίζεται από κανόνες δικαίου·

- (δ) τους διάφορους τρόπους απόσβεσης των ενοχών, καθώς και τις παραγραφές και εκπτώσεις λόγω παρόδου προθεσμίας·
- (ε) τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης.

2. Ως προς τους τρόπους εκπλήρωσης και τα μέτρα που πρέπει να λάβει ο δανειστής σε περίπτωση πλημμελούς εκπλήρωσης, θα λαμβάνεται υπόψη το δίκαιο του τόπου εκπλήρωσης της παροχής.

#### *Άρθρο 12 – Ανικανότητα*

Σε σύμβαση μεταξύ προσώπων που βρίσκονται στην ίδια χώρα, φυσικό πρόσωπο ικανό, σύμφωνα με το δίκαιο της χώρας αυτής, δεν μπορεί να επικαλεσθεί τη σύμφωνα με άλλο δίκαιο ανικανότητά του, παρά μόνο αν, κατά το χρόνο που συνάπτεται η σύμβαση, ο αντισυμβαλλόμενος γνώριζε την ανικανότητα αυτή ή την αγνοούσε εξ αμελείας του.

#### *Άρθρο 13 – Εκχώρηση απαιτήσεων και συμβατική υποκατάσταση*

1. Οι υποχρεώσεις ανάμεσα στον εκχωρητή και τον εκδοχέα μιας απαίτησης ή ανάμεσα στον υποκαθιστώντα και τον υποκαθιστάμενο διέπονται από το δίκαιο, που σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, εφαρμόζεται στη μεταξύ τους σύμβαση.

2. Το δίκαιο που διέπει την εκχωρούμενη απαίτηση καθορίζει το εκχωρητό της, τις σχέσεις μεταξύ εκδοχέα ή υποκαθιστώντα και οφειλέτη, τους όρους με τους οποίους μπορεί να γίνει επίκληση της εκχώρησης ή της υποκατάστασης έναντι του οφειλέτη και το εξοφλητικό αποτέλεσμα της παροχής του οφειλέτη.

3. Το δίκαιο της χώρας στην οποία ο εκχωρητής ή ο υποκαθιστών έχει τη συνήθη διαμονή του κατά τη στιγμή της εκχώρησης ή της μεταβίβασης διέπει τη δυνατότητα επίκλησης της εκχώρησης ή της υποκατάστασης έναντι τρίτων.

#### *Άρθρο 14 – Εκ του νόμου υποκατάσταση*

Σε περίπτωση υποχρέωσης τρίτου να ικανοποιήσει δανειστή συμβατικής ενοχής, το δικαίωμα αναγωγής αυτού του τρίτου κατά του οφειλέτη της συμβατικής ενοχής διέπεται από το εφαρμοστέο σε αυτήν την υποχρέωση του τρίτου δίκαιο.

#### *Άρθρο 15 – Πολλοί οφειλέτες*

Στην περίπτωση που ένας δανειστής έχει απαιτήσεις έναντι περισσότερων οφειλετών οι οποίοι ευθύνονται από κοινού και ένας εκ των οφειλετών έχει ήδη ικανοποιήσει το δανειστή, το δικαίωμα αυτού του οφειλέτη να στραφεί κατά των υπολοίπων οφειλετών διέπεται από το εφαρμοστέο στην υποχρέωση του οφειλέτη έναντι του δανειστή δίκαιο. Εφόσον το εφαρμοστέο στην υποχρέωση του οφειλέτη έναντι του δανειστή δίκαιο προβλέπει κανόνες που προορίζονται να τον προστατεύσουν έναντι αγωγών λόγω ευθύνης, ο οφειλέτης μπορεί εξίσου να επικαλεσθεί τους κανόνες αυτούς έναντι των υπολοίπων οφειλετών.

### *Άρθρο 16 – Συμψηφισμός εκ του νόμου*

1. Το εφαρμοστέο στον εκ του νόμου συμψηφισμό δίκαιο είναι εκείνο που διέπει την οφειλή στην οποία αντιτάσσεται ο συμψηφισμός.

### *Άρθρο 17 – Απόδειξη*

1. Το δίκαιο που, σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, διέπει τη σύμβαση εφαρμόζεται στο μέτρο που, σε θέματα συμβατικών ενοχών, καθιερώνει τεκμήρια ή κατανέμει το βάρος απόδειξης.

2. Οι δικαιοπραξίες μπορούν να αποδειχθούν με κάθε αποδεικτικό μέσο παραδεκτό, σύμφωνα είτε με τα δίκαιο του δικάζοντος δικαστή είτε με ένα από τα αναφερόμενα στο άρθρο 10 δίκαια, κατά το οποίο η δικαιοπραξία είναι έγκυρη ως προς τον τύπο, εφόσον η απόδειξη μπορεί να διεξαχθεί με το μέσο αυτό ενώπιον του δικάζοντος δικαστή.

## **Κεφάλαιο III – Λοιπές διατάξεις**

### *Άρθρο 18 – Εξομοίωση προς τη συνήθη διαμονή*

1. Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, ως συνήθης διαμονή εταιρίας, ένωσης ή νομικού προσώπου νοείται η κεντρική διοίκησή του.

Εάν η σύμβαση συνάπτεται στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης υποκαταστήματος, αντιπροσωπείας ή οποιασδήποτε άλλης εγκατάστασης, ή εάν, σύμφωνα με τη σύμβαση, η παροχή πρέπει να εκτελεστεί από μία τέτοια εγκατάσταση, ως συνήθης διαμονή νοείται ο τόπος αυτής της εγκατάστασης.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, όταν η σύμβαση συνάπτεται κατά την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας φυσικού προσώπου, ως συνήθης διαμονή νοείται ο τόπος της επαγγελματικής του εγκατάστασης.

### *Άρθρο 19 – Αποκλεισμός της αναπαραπομπής*

Ως δίκαιο μιας χώρας η εφαρμογή του οποίου ορίζεται από τον παρόντα κανονισμό νοούνται οι ισχύοντες κανόνες ουσιαστικού δικαίου στη χώρα αυτή εκτός από τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

### *Άρθρο 20 – Επιφύλαξη δημόσιας τάξης*

Η εφαρμογή μιας διάταξης του δικαίου που καθορίζεται από τον παρόντα κανονισμό δεν μπορεί να αποκλεισθεί παρά μόνο αν η εφαρμογή αυτή είναι πρόδηλα ασυμβίβαστη με τη δημόσια τάξη του δικάζοντος δικαστή.

### *Άρθρο 21 – Κράτη χωρίς ενοποιημένο σύστημα δικαίου*

Σε περίπτωση που ένα κράτος αποτελείται από περισσότερες εδαφικές ενότητες που η κάθε μία έχει τους δικούς της κανόνες για τις συμβατικές ενοχές, κάθε εδαφική ενότητα θεωρείται ως χώρα για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό.

### *Άρθρο 22 – Σχέση με άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου*

Ο παρών κανονισμός δεν θίγει την εφαρμογή ή την θέσπιση πράξεων εκ μέρους των οργάνων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων οι οποίες :

- (α) σε ειδικά θέματα, ρυθμίζουν τη σύγκρουση νόμων στον τομέα των συμβατικών ενοχών· κατάλογος αυτών των πράξεων που ισχύουν σήμερα περιλαμβάνεται στο παράρτημα 1·
- (β) διέπουν τις συμβατικές ενοχές και οι οποίες, δυνάμει της βούλησης των μερών, εφαρμόζονται σε καταστάσεις που εμπεριέχουν σύγκρουση νόμων·
- (γ) υπαγορεύουν κανόνες που προορίζονται να προωθήσουν την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς στο μέτρο που αυτοί οι κανόνες δε μπορούν να εφαρμοστούν από κοινού με το δίκαιο που ορίζεται από τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

### *Άρθρο 23 – Σχέση με τις ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις*

1. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν στην Επιτροπή, το αργότερο έξι μήνες μετά την έναρξη ισχύος του παρόντος κανονισμού, τον κατάλογο των πολυμερών συμβάσεων των οποίων είναι συμβαλλόμενα μέρη και οι οποίες, σε ειδικά θέματα, ρυθμίζουν τη σύγκρουση νόμων στον τομέα των συμβατικών ενοχών. Η Επιτροπή δημοσιεύει αυτόν τον κατάλογο στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* εντός προθεσμίας έξι μηνών μετά την παραλαβή.

Τα κράτη μέλη κοινοποιούν στη συνέχεια στην Επιτροπή οποιαδήποτε καταγγελία αυτών των συμβάσεων, την οποία η Επιτροπή δημοσιεύει στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* εντός προθεσμίας έξι μηνών μετά την παραλαβή.

2. Ο παρών κανονισμός δεν θίγει την εφαρμογή των συμβάσεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1. Εντούτοις, όταν όλα τα συναφή στοιχεία της κατάστασης εντοπίζονται κατά τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη, ο παρών κανονισμός υπερισχύει των ακόλουθων συμβάσεων:

- Σύμβαση της Χάγης της 15<sup>ης</sup> Ιουνίου 1955 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις πωλήσεις διεθνούς χαρακτήρα ενσώματων κινητών πραγμάτων·
- Σύμβαση της Χάγης της 14<sup>ης</sup> Μαρτίου 1978 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβάσεις μεσαζόντων και αντιπροσωπείας.

3. Στο μέτρο που αυτές αφορούν ζητήματα που ρυθμίζονται από τον παρόντα κανονισμό, αυτός υπερισχύει εξίσου έναντι των διμερών διεθνών συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ κρατών μελών και που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II.

## Κεφάλαιο IV – Τελικές διατάξεις

### *Άρθρο 24 – Έναρξη ισχύος και εφαρμογή*

Ο παρών κανονισμός αρχίζει να ισχύει την εικοστή ημέρα μετά τη δημοσίευσή του στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται από την [1 έτος μετά την έναρξη ισχύος του].

Εφαρμόζεται στις συμβατικές ενοχές που γεννώνται μετά την έναρξη εφαρμογής του. Εντούτοις, για τις συμβατικές ενοχές που γεννώνται πριν από την έναρξη εφαρμογής του παρόντος κανονισμού, ο κανονισμός εφαρμόζεται εφόσον οι κανόνες του καταλήγουν στο ίδιο δίκαιο με εκείνο που θα ήταν εφαρμοστέο δυνάμει της σύμβασης της Ρώμης του 1980.

Ο παρών κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος.

Βρυξέλλες,

*Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο  
Ο Πρόεδρος*

*Για το Συμβούλιο  
Ο Πρόεδρος*

**Παράρτημα 1: Κατάλογος των πράξεων που αναφέρονται στο άρθρο 22, στοιχείο α)**

- Οδηγία σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους (οδηγία 93/7/ΕΟΚ της 15.3.1993)
- Οδηγία σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών (οδηγία 96/71/ΕΚ της 16.12.1996)
- Δεύτερη οδηγία για την πρωτασφάλιση εκτός της ασφάλειας ζωής (οδηγία 88/357/ΕΟΚ της 22.6.1988, όπως συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε από τις οδηγίες αριθ. 92/49/ΕΟΚ και 2002/13/ΕΚ)
- Δεύτερη οδηγία ασφάλισης ζωής (οδηγία 90/619/ΕΟΚ της 8.11.1990 όπως συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 92/96/ΕΟΚ και 2002/12/ΕΚ)

**Παράρτημα ΙΙ: Κατάλογος των διμερών συμβάσεων που αναφέρονται στο άρθρο 23,  
παράγραφος 3**

– [...]